

МАКАРЕНКО Є. І.,
кандидат юридичних наук, професор
(Дніпропетровський гуманітарний
університет)

УДК 343.985.5

ПРАВОМІРНІСТЬ ЗАТРИМАННЯ ПІДОЗРЮВАНОВОГО ДО ВІДКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Крізь призму нового Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) обґрунтовується відповідь на спірне питання про можливість затримання підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення до відкриття кримінального провадження.

Ключові слова: *підозрюваний, затримання, запобіжний захід, захід забезпечення кримінального провадження, процесуальна дія.*

Сквозь призму нового Уголовно-процессуального кодекса Украины обосновывается ответ на спорный вопрос о возможности задержания подозреваемого в совершении уголовного правонарушения до открытия уголовного производства.

Ключевые слова: *подозреваемый, задержание, мера пресечения, меры обеспечения уголовного производства, процессуальное действие.*

Through the prism of the new Code of Criminal Procedure in the article the answer to the controversial question of the possibility of detaining suspects of a criminal offense before the opening of criminal proceedings.

Key words: *suspect, arrest, restraint, measures to ensure the criminal proceedings, proceedings.*

Вступ. Кримінально-процесуальний інститут «затримання особи, підозрюваної у вчиненні кримінального правопорушення», регулює складні процеси правовідносин, що виникають між людиною, суспільством, державою і навіть світовим співтовариством. Цілком природно, що в разі неоднозначності, або повної відсутності в новому КПК України тлумачення відповідних теоретично і практично важливих питань процесуальної регламентації затримання ступінь досконалості цього інституту потребує наукового переосмислення через призму вимог Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод від 04.11.1950 р. та Конституції України від 28.06.1996 р.

Зокрема, в теорії кримінального процесу та повсякденній практиці досить актуально питання щодо правомірності здійснення затримання підозрюваного до моменту ухвалення слідчим рішення про внесення до ЄРДР відомостей про кримінальне правопорушення.

Затриманню осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, присвячено чимало наукових праць, однак усі вони вийшли друком до прийняття КПК України 2012 р., тому жодна з них не містить чіткої відповіді на поставлене запитання.

Постановка завдання. Мета – дати чітке уявлення про поняття затримання підозрюваного та правомірності його здійснення до моменту внесення слідчим відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР. При цьому ми спробуємо подати «затримання підозрюваного» таким, як це традиційно пропонують автори відповідних навчальних джерел з

криміналістики, а також практичні працівники правоохоронних органів.

Результати дослідження. Європейська Конвенція з прав людини (1950 р.), ратифікована Законом України № 475/97-ВР від 17.07.1997 р., гарантує кожній людині право на «свободу» та «особисту безпеку». Ніхто не може бути затриманий або триматися під вартою (заарештованим), інакше як на підставах і в порядку, встановлених законом, з урахуванням відповідної практики Європейського суду з прав людини. «Законним, – зазначається в п.п. «с» п. 1 ст. 5 Конвенції, – вважається затримання або арешт особи, здійснені з метою її передачі компетентним органам за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні правопорушення, або коли це обґрунтовано вважається необхідним для запобігання вчинення нею правопорушення, або втечі після його вчинення» [1]. Інакше кажучи, відповідно до положень ст. 5(1)с Конвенції затримання застосовується тільки тоді, коли особа затримана у зв'язку з кримінальним правопорушенням, і є законним лише у разі його здійснення для досягнення однієї з вищезазначених цілей. При цьому затриманий має бути поінформований про мету, підстави його затримання та відповідний закон країни, що дає право на таке затримання. Отже, затримання (арешт), здійснене всупереч зазначеним положенням, автоматично має визнаватися незаконним.

Слід наголосити, що аналогічно питання затримання (арешту) правопорушників вирішені у вітчизняному законодавстві. Так, у ч. 2 ст. 29 Конституції України зазначено, що «в разі нагальної необхідності запобігти злочинові чи його перепинити, уповноважені на те законом органи можуть застосувати тримання особи під вартою як тимчасовий запобіжний захід, обґрунтованість якого протягом 72 годин має бути перевірена судом» [2, ст. 29].

Оскільки в Основному законі України йдеться про «тримання особи під вартою» (арешт), а не її «фактичне затримання», що зазвичай використовується в ситуаціях нагальної необхідності запобігти злочинові чи його перепинити, питання затримання осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, знайшли докладну регламентацію в кримінально-процесуальному законодавстві України. Зокрема, у ч. 2 ст. 207 КПК закріплено, що «кожен має право затримати без ухвали слідчого судді, суду будь-яку особу ...: 1) при вчиненні або замаху на вчинення кримінального правопорушення; 2) безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення чи під час безперервного переслідування особи, яка підозрюється у його вчиненні». При цьому кожен, хто не є службовою особою, якій законом надано право здійснювати затримання, і затримав правопорушника в порядку, передбаченому ч. 2 ст. 207 КПК, зобов'язаний негайно доставити його до уповноваженої службової особи або невідкладно повідомити уповноважену службову особу про затримання та місцезнаходження підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення [3].

В тому разі, якщо затримання правопорушника здійснюється уповноваженою службовою особою, вона має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачено покарання у вигляді позбавлення волі, лише в таких випадках: 1) якщо цю особу застали під час учинення злочину або замаху на його вчинення; 2) якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, у тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин (ч. 1 ст. 208 КПК).

Отже, законодавець уперше у вітчизняній юриспруденції визнає законним (правомірним) як затримання й доставляння до правоохоронного органу особи, підозрюваної у вчиненні кримінального правопорушення, здійснене громадянами (так званий громадянський арешт, передбачений ч. 2-3 ст. 207 КПК), так і затримання підозрюваного уповноваженою службовою особою МВС, СБУ та ін. (ч. 1 ст. 208 КПК). Більше того, «кожен, хто здійснив законне затримання особи в порядку, передбаченому ст. 207–208 КПК, може тимчасово вилучити її майно, яке разом із доставленою затриманою особою він зобов'язаний передати слідчому, факт якого засвідчується протоколом (ч. 1 ст. 168 КПК).

Начебто все зрозуміло, але не все так просто. Дійсно, внесення у вітчизняний КПК змін до «інституту затримання підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення», зокрема

передбачення громадянського арешту, видалення з кола підстав затримання тих, що не наближені до ситуації нагальної необхідності запобігти злочині чи його перепинити, як того потребує ч. 3 ст. 29 Конституції України; чітке визначення поняття «підозрюваного» як особи, якій у порядку, передбаченому ст. 276–279 КПК, повідомлено про підозру, або особи, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення (ч. 1 ст. 42), безперечно, можна розцінювати як позитивні правові явища. Проте вкрай дивує та обставина, що в новому кримінальному процесуальному законі України фактично йдеться про три види процесуальних дій, що мають спільну назву – «затримання особи». Зокрема, «затримання особи» вважається водночас і заходом забезпечення дієвості кримінального провадження (п. 8 ч. 2 ст. 131), і тимчасовим запобіжним заходом, що застосовуються слідчим суддею щодо підозрюваної особи під час досудового розслідування (ч. 2 ст. 176), і процесуальною дією, факт і результати якої обов'язково фіксуються у відповідному протоколі, що властиво гласним і негласним слідчим (розшуковим) діям (ч. 1 ст. 104, ч. 5 ст. 208, ч. 6 ст. 223). Безумовно, подібне неоднозначне тлумачення поняття «затримання особи» в чинному КПК України скоріше збиває з пантелику, аніж вносить ясність.

Зрештою, відповідно до загальних положень КПК України не передбачає можливості проведення гласних, негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР) про відкриття кримінального провадження. Це мало б ставити «затримання» поза законом його застосування до прийняття такого рішення, проте на практиці, найчастіше, підозрювані затримуються саме в той момент, коли про кримінальне провадження ще не може бути й мови.

Отже, існує реальна правова проблема: з одного боку, кримінально-процесуальна доктрина застосування до особи будь-яких заходів примусу, в тому числі її затримання за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення можливе лише на підставі ухвали слідчого судді, яка може бути винесена лише у зв'язку з відкритим кримінальним провадженням (ч. 1 ст. 132, ч. 4 ст. 176 КПК), а з іншого – в практичній діяльності щодня трапляються непоодинокі випадки, в яких необхідність затримання особи, стосовно якої ще не відкрито кримінальне провадження, зумовлена тим, що вона застигнута в момент учинення або замаху на вчинення кримінального правопорушення, або безпосередньо після цього, в тому числі внаслідок її безперервного переслідування, коли вона не встигла сховатися й не випадала з поля зору особи, яка її переслідувала, або очевидець, у тому числі потерпілий чи сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин.

Як видно, наведені випадки є виключно ситуаціями безпосереднього виявлення правоохоронцями або громадянами-очевидцями ознак кримінального правопорушення, що зумовлює нагальну необхідність запобігти йому або перепинити й затримати особу, яка вчинила це кримінальне правопорушення. Не випадково дії громадян, спрямовані на затримання підозрюваного у вчиненні злочину та доставляння його відповідним органам влади до відкриття кримінального провадження й за відсутності відповідної ухвали слідчого судді (суду) вітчизняний законодавець вважає цілком законним затриманням (ч. 2 ст. 207, ч. 1 ст. 208 КПК), звісно, якщо при цьому не було допущено перевищення заходів, необхідних для затримання правопорушника (ст. 38 КК України) [4].

Зважаючи, що зазначені випадки помітно домінують у вітчизняній статистиці затримань правопорушників, можна стверджувати, що затримання без ордеру суду фактично стало правилом, а затримання за ордером суду – винятком, хоча ст. 29 Конституції України декларує зворотнє. Якщо ж керуватися виключно тим, щоб кожен, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, як того вимагає ст. 2 КПК, то не слід вважати, що переважна більшість кримінально-процесуальних затримань в Україні є незаконною [5].

Наголосимо, що можливість безпосереднього затримання й доставляння підозрюваного до органу досудового розслідування не ставиться КПК України у залежність від відкриття

щодо нього кримінального провадження та внесення необхідних відомостей до ЄРДР. У ситуаціях нагальної необхідності запобігти чи перепинити кримінальне правопорушення правомірність затримання цілком залежить від того, чи існує обгрунтована підозра його вчинення конкретною особою, а також від наявності ризиків, які дають достатні підстави вважати, що ця особа схильна позбутися очевидних ознак своєї причетності до кримінального правопорушення, сховатися від органів досудового розслідування або в інший спосіб ухилитися від кримінальної відповідальності.

Окрім КПК України, правомірність затримання правопорушників передбачена й іншими законами («Про міліцію», «Про ОРД», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю») та підзаконними актами [6]. Так, ст. 11 Закону України «Про міліцію» зазначає: «Міліції для виконання покладених на неї обов'язків надається право: ... 5) затримувати і тримати в спеціально відведених для цього приміщеннях ... осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, які переховуються від дізнання, слідства чи суду, засуджених, які ухиляються від виконання кримінального покарання, – на строки і в порядку, передбачених законом ...». А ст. 8. Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» наділяє підрозділи, які здійснюють ОРД, правом проводити операції із захоплення злочинців, припинення злочинів, розвідувально-підривної діяльності спецслужб іноземних держав, організацій та окремих осіб. При цьому не лише співробітник спецпідрозділу, а й кожний патрульний розуміє властивий «затриманню» організаційно-тактичний, часом небезпечний характер, а саме: володієш тактичними прийомами затримання злочинця в тій чи іншій ситуації – затримаєш його, а ні, так він втече, а то ще гірше – завдасть тобі тілесних ушкоджень³. Усі чітко розуміють і те, що в разі втечі й переховування злочинця від органу досудового розслідування відкрите стосовно нього кримінальне провадження фактично втратить свою судову перспективу.

Тому на практиці найчастіше під затриманням розуміють фізичне захоплення особи на місці вчинення кримінального правопорушення (на місці злочину), або внаслідок установлення місцезнаходження особи, яка після вчинення кримінального правопорушення вдалася до втечі, однак унаслідок переслідування підозрюваний був спійманий і доставлений до слідчого. На відміну від попередніх десятиліть, в чому можна переконатися завдяки аналізу змісту ст. 42 КПК України 2012 р., особу прийнято вважати підозрюваною з моменту її фактичного затримання на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення та негайного повідомлення їй про підозру, як зазначено в ст. 276–278 КПК. Відповідно, відтепер суттєво змінився і момент фактичного затримання підозрюваного, коли він силою, або підкоряючись наказу, змушений залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою (ст. 209 КПК). А це, в свою чергу, означає, що саме з цього моменту (а не після оголошення підозрюваній особі протоколу затримання, як це було за часів чинності КПК України 1960 р.) кримінально-процесуальне затримання підозрюваного можна вважати закінченим, адже залишилася лише одна формальність – скласти протокол. До речі, оформлення протоколу будь-якої гласної чи негласної слідчої (розшукової) дії робиться, як правило, на її завершальному етапі. Тож можна дійти висновку, що ігнорування зазначених положень Закону може призвести до того, що всі подальші дії правоохоронців – перевірка документів у підозрюваній особі, вдягання на неї наручників, особистий обшук, внаслідок якого встановлені викривальні докази, доставляння підозрюваного до органу досудового розслідування та ін. можуть бути визнані судом безпідставними і недійсними, бо проведені з порушенням законних вимог. З огляду на це, вже на етапі фактичного затримання особі обов'язково має бути повідомлено підстави її затримання й оголошені так звані «попередження Міранди», що втілюють у собі конституційні

³ До речі, за роки незалежності в Україні під час виконання службових обов'язків із затримання злочинців 1015 працівників міліції загинули, 7,5 тисячі – отримали поранення (Див. : У МВС вшанували пам'ять міліціонерів, які загинули під час виконання службових обов'язків. <http://jurliga.ligazakon.ua/news/2012/8/22/70712.htm>).

гарантії забезпечення прав і свобод людини і громадянина в кримінальному процесі. Саме так прийнято поводитися з особою, затриманою за підозрою у вчиненні злочину в правових державах.

На жаль, в Україні поки що залишаються не дослідженими і не висвітленими ще багато аспектів новітньої правової думки з питань затримання особи і відповідних рекомендацій Європейського суду з прав людини, тому переосмислення надбань кримінально-процесуальної науки в сучасних умовах зумовлює звернення насамперед до витоків теорії тлумачення норм права. Скажімо, в теорії кримінального (матеріального) права під «затриманням особи», підозрюваної у вчиненні кримінального правопорушення, розуміють правомірні дії з її фізичного захоплення з метою позбавлення можливості подальшого вчинення протиправних дій, у тому числі спрямованих на зникнення з місця події, а також доставляння правопорушника до органу досудового розслідування. Таке розуміння поняття «затримання», на наш погляд, є логічним і адекватним реальній ситуації⁴. Проте, якщо проаналізувати тлумачення «затримання особи» в нормах кримінально-процесуального (процедурного) законодавства, спільної думки тут немає. Наприклад, ч. 1 ст. 107 КПК Республіки Білорусь містить дефініцію затримання як сукупності дій, що полягають у фактичному затриманні особи, доставлянні її до органу кримінального переслідування та короткочасному утриманні під вартою в місцях і умовах, визначених законом». Однак, враховуючи, що главу 12 «Затримання» законодавець помістив у розділі «Заходи процесуального примусу», то спір щодо статусу затримання закінчиться не на користь зарахування його до слідчих дій.

Відповідні норми КПК Російської Федерації, КПК Республіки Казахстан, КПК Республіки Узбекистан та інших країн СНД також позиціонують «затримання підозрюваного у вчиненні злочину» як захід процесуального примусу, що застосовується з метою припинення його злочинної діяльності, запобігання втечі, приховування або знищення ним доказів і з'ясування його причетності до злочину». І лише творець КПК України 10 років тому вирішив визначити «затримання» як тимчасовий запобіжний захід, що полягає у взятті підозрюваного під варту на строк, не більше як на три доби (ч. 2 ст. 149 КПК 1960 р., ч. 2 ст. 176 КПК 2012 р.). Зрозуміло, що в унісон Закону вторить і більшість учених-процесуалістів [7]. Даруйте, але ж утримання правопорушника в умовах ізоляції від суспільства шляхом його поміщення в ІТТ аж ніяк не може передувати його фактичному затриманню, а навпаки, є його завершальною стадією, яка іноді може взагалі не настати, бо після затримання слідчий вправі застосувати щодо підозрюваного, скажімо, заставу. До того ж останнього ніхто не помістить в ІТТ без оформлення протоколу затримання [8], який складається лише після відкриття кримінального провадження.

Отже, враховуючи очевидний факт абсолютно відмінного трактування законодавцем «затримання особи» у відповідних нормах КК України та КПК України, на жаль, ми змушені констатувати наявність колізії матеріального та процесуального законів. Щоправда, оскільки більшість науковців визнають первинність матеріальних кримінально-правових відносин і похідність (підпорядкованість) кримінально-процесуальних, то в тому разі, коли мають місце колізії, останні повинні вирішуватися на користь норм матеріального права. Скажімо, В.П. Божьев та Є.О. Фролов із цього приводу зазначають: «Кримінальний процес, як і кримінально-процесуальне право, детермінований кримінальним матеріальним правом» [9, с. 89]. Ми цілком поділяємо цю думку, адже саме норми матеріального права мають впливати як на формування кримінально-процесуальної політики в державі, так і на свідомість правозастосовувачів.

Вважаємо, що для досягнення адекватного тлумачення змісту норми права суб'єктами правозастосовної діяльності необхідно виходити з того, що «кримінально-процесуальне затримання підозрюваного» є невідкладною процесуальною дією, що проводиться для запобігання кримінальному правопорушенню та закріплення його слідів, й полягає у

⁴ Зокрема, частина 1 ст. 38 КК України наголошує: «Не визнаються злочинними дії потерпілого та інших осіб безпосередньо після вчинення посягання, спрямовані на затримання особи, яка вчинила злочин, і доставлення її відповідним органам влади, якщо при цьому не було допущено перевищення заходів, необхідних для затримання такої особи». Аналогічне тлумачення містять і норми КК багатьох країн СНД.

фактичному (фізичному) захопленні особи в момент учинення нею дій, що містять ознаки кримінального правопорушення, або спрямовані на знищення доказів причетності до нього, або на зникнення з місця події та негайному повідомленні цій особі про підозру й доставлянні її до органу досудового розслідування для забезпечення її належної участі в досудовому та судовому кримінальному провадженні. При цьому, оскільки згідно з п. 3 ст. 5 Європейської Конвенції лише наявність обґрунтованої підозри не є підставою для позбавлення свободи особи, затримання може уживатися лише за наявності умови, підстави й мотиву, передбачених Законом. З огляду на це, викладені в ст. 207–208 КПК підстави затримання, на наш погляд, варто розглядати лише як підстави для захоплення та доставляння підозрюваного до органу досудового розслідування з метою з'ясування обставин затримання, або як підстави проведення процесуальної дії «затримання на місці злочину», спрямованої на закріплення слідів кримінального правопорушення та викриття особи, яка його вчинила. І навпаки, згадані підстави недостатні для ухвалення рішення про утримання підозрюваного в ІТТ.

На наш погляд, ст. 207 КПК України (Законне затримання) доцільно було б викласти у такій редакції:

«Ніхто не може бути затриманий і доставлений в міліцію чи іншій правоохоронний орган без ухвали слідчого судді, суду, крім випадків, передбачених цим Кодексом. Особи, які користуються імунітетом при затриманні, визначаються главою 37 цього Кодексу. Однак ці положення не поширюються на випадок затримання, передбачений ч. 3 цієї статті.

Затримання може бути здійснено як до відкриття кримінального провадження, так і після цього. В останньому випадку затримання є правомірним лише за ухвалою слідчого судді (суду).

Співробітник міліції чи іншого правоохоронного органу, а також будь-яка дієздатна особа вправі затримати і доставити до компетентного органу особу, яка підозрюється ним у вчиненні кримінального правопорушення, за наявності однієї з таких підстав:

- 1) коли цю особу застали в момент вчинення або замаху на вчинення кримінального правопорушення;
- 2) безпосередньо після вчинення цією особою кримінального правопорушення або під час безперервного переслідування правопорушника, який замахнувся на втечу, однак не встиг сховатися й не випадав із поля зору особи, яка його переслідувала.

Кожен, хто не є уповноваженою службовою особою (особою, якій законом надано право здійснювати затримання) і затримав підозрювану особу в порядку, передбаченому частиною третьою цієї статті, зобов'язаний негайно доставити її до слідчого, прокурора чи іншої уповноваженої службової особи або негайно повідомити когось із них про затримання та місцезнаходження особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення.

У випадках чинення опору з боку затримуваного, до останнього можуть бути в межах, передбачених статтею 38 Кримінального кодексу України, застосовані фізична сила та інші засоби. З метою убезпечити себе та оточуючих громадян, за наявності достатніх підстав вважати, що затримуваний має при собі вогнепальну, холодну зброю чи інші небезпечні предмети, або має намір звільнитися від доказів, які викривають його у вчиненні кримінального правопорушення, особа, яка здійснила затримання, вправі оглянути одяг затриманого та речі, що знаходяться при ньому, і тимчасово вилучити знайдені документи, зброю та інше майно, що можуть мати значення для кримінального провадження, для передачі їх у подальшому слідчому чи іншій уповноваженій особі правоохоронного органу. Факт передання тимчасово вилученого майна, згідно з вимогами ч. 3 ст. 168 і ч. 3 ст. 208 цього Кодексу, засвідчується відповідним протоколом».

Таким чином, оскільки фактичне затримання, зазвичай, проводиться не слідчим, а іншою уповноваженою службовою особою правоохоронного органу чи якимось громадянином, то в цей момент про відкриття кримінального провадження поки що не може йтися. А в разі відповідного доручення начальника слідчого відділу конкретний слідчий зобов'язаний розглянути подані йому матеріали, на підставі яких упродовж 24 годин вирішити питання про

відкриття з цього приводу кримінального провадження, про що внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ч. 1 ст. 214 КПК), негайно повідомити затриманому зрозумілою для нього мовою підстави затримання, у вчиненні якого злочину він підозрюється (підготувати письмове повідомлення про підозру, як того вимагає п. 1 ч. 1 ст. 276 КПК) та роз'яснити йому відповідні права (ч. 4 ст. 208 КПК), а також скласти протокол затримання підозрюваного (ч. 5 ст. 208 КПК). На жаль, жодна норма КПК України не містить чіткої вказівки щодо періоду часу, впродовж якого має бути складено протокол затримання підозрюваного [10, ст. 92]. Тому у всіх випадках складання протоколу слід керуватися загальною вимогою, що міститься в ч. 1 ст. 106 КПК України (Підготовка протоколу та додатка): «під час досудового розслідування протокол складається слідчим, який проводить відповідну процесуальну дію, в момент її проведення або безпосередньо після її закінчення».

Висновки. Зважаючи на відсутність єдиного уявлення щодо суті й змісту затримання в теорії кримінального, кримінально-процесуального права, криміналістики й ОРД, слід керуватися тим, що «затримання» в порядку, передбаченому ст. 207–208 КПК України, є процесуальною дією, яка полягає у фізичному захопленні (на місці злочину або в результаті переслідування), обеззброєнні й доставлянні до органу досудового розслідування особи, підозрюваної, обвинуваченої або засудженої за вчинення злочину, за який передбачено покарання у вигляді позбавлення волі, що застосовується з метою припинення злочину, запобігання втечі, приховування або знищення нею доказів, ідентифікації затриманої особи і з'ясування її причетності до злочину та, в разі підтвердження існуючої підозри, вирішення питання щодо доцільності й виду запобіжного заходу, який має бути застосовано до неї з метою забезпечення її належної участі в досудовому та судовому кримінальному провадженні.

Здійснення фактичного затримання особи, підозрюваної у вчиненні кримінального правопорушення, та доставляння її до органу досудового розслідування без відповідної ухвали слідчого судді й до внесення відомостей до ЄРДР про відкриття кримінального провадження є цілком правомірним. Проте, складання протоколу затримання підозрюваного має здійснюватися виключно в межах кримінального провадження, зрозуміло, за наявності хоча б однієї з законних підстав і ризиків, які дають достатні підстави слідчому вважати, що підозрюваний може здійснити дії, передбачені ч. 1 ст. 177 КПК, насамперед, сховатися від органів досудового розслідування. Хоча, якщо керуватися здоровим глуздом, то така процесуальна дія, як затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину (скажімо, давання-отримання хабара, вимагання, кишенькової крадіжки та ін.), повинна мати статус, аналогічний «огляду місця події», котрий у невідкладних випадках (якщо затримка в його проведенні може призвести до втечі підозрюваного чи втрати слідів кримінального правопорушення), може проводитися й до відкриття кримінального провадження. В подальшому спрямована проти затриманої особи викривальна діяльність може підтверджуватися актом відкриття кримінального провадження стосовно неї, проведенням з її участю невідкладних слідчих (розшукових) дій (особистого обшуку, впізнання, допиту) та іншими заходами, що мають за мету її викриття або свідчать про наявність підозри проти неї.

Таким чином, точне й недвозначне термінологічне позначення, правильне використання понять, які за своїм змістом і обсягом відповідали б суті та колу дій, що позначаються ними, дозволить уникнути наявного різночитання закону, правильніше й ефективніше його застосовувати. Неважко помітити, що правильне розв'язання даного питання має пряме відношення до забезпечення законних прав та інтересів громадян, зміцнення законності та правопорядку в Україні.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про захист прав і основних свобод людини (прийнята 04.11.1950 р. і ратифікована Законом України № 475/97-ВР від 17.07.1997 р.) // Офіційний вісник України. – 1998 р. – № 13, № 32 від 23.08.2006. – С. 270.
2. Конституція України : Закон, прийнято на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня

- 1996 р. – К., 1996.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України, від 13.04.2012 р. № 4651-VI, введений у дію з 20.11.2012 // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9–10, № 11–12, № 13, ст. 88 (зі змінами, внесеними згідно із Законом № 5076-VI від 05.07.2012).
 4. Кримінальний кодекс України: Закон України, № 2341-III від 05.04.2001. – К., 2001.
 5. Права Людини в Україні. Інформаційний портал Харківської правозахисної групи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://khp.org.index.php?id=1186146618>; [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://old.niss.gov.ua/book/Bila_kniga/R-1.pdf. – С. 14.
 6. Про міліцію: Закон України № 565-XII від 20.12.1990 // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 4; наказ МВС України від 05.07.2005 р. № 521 «Про тимчасове положення про організацію служби спеціальних моторизованих військових частин міліції, військових частин спеціального призначення та підрозділів оперативного призначення внутрішніх військ МВС України»; наказ МВС України від 28.04.2009 р. № 181 «Про організацію діяльності чергових частин органів і підрозділів внутрішніх справ України, направленої на захист інтересів суспільства і держави від протиправних посягань»; наказ МВС України від 14.09.2012 р. № 700 «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень»; спільний наказ МВС України і Міністерства юстиції України від 26.03.2013 р. № 289/540/5 «Про заходи стосовно дотримання вимог законодавства при затриманні без ухвали слідчого судді, суду осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, та при обранні стосовно підозрюваних запобіжного заходу – тримання під вартою під час кримінального провадження»; та ін.
 7. Черненко А.П. Кримінально-процесуальне затримання особи: слідча дія чи запобіжний захід? / А.П. Черненко // Організаційно-правові питання реформування досудового слідства в Україні: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції. Донецьк, 13 грудня 2002 року. – Донецьк: ДІВС, 2003. – С. 125–132; Білоусов О. І. Затримання підозрюваного у кримінальному процесі України: монографія / О. І. Білоусов, С. М. Смоков. – Одеса, 2009. – 112 с. ; Чернова А. К. Затримання особи, підозрюваної в скоєнні злочину: автореф. дис. на здоб. наук. ступеня. канд. юрид. наук: 12.00.09 / Чернова А. К. – Одеса: Одеський держ. ун-тет внутр. справ, 2009. – 11 с.; Ангеленюк А.-М. Ю. Окремі аспекти реформування інституту кримінально-процесуального затримання / А.-М. Ю. Ангеленюк // Митна справа. – 2012. – № 1. – Ч. 2. – Кн. 2. – С. 112–116; та ін.
 8. Про організацію діяльності чергових частин органів і підрозділів внутрішніх справ України, направленої на захист інтересів суспільства і держави від протиправних посягань: наказ МВС України від 28.04.2009 р. № 181, зі змінами і доповненнями від 19.10.2012 (п. 5.3.10); Про заходи стосовно дотримання вимог законодавства при затриманні без ухвали слідчого судді, суду осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, та при обранні стосовно підозрюваних запобіжного заходу – тримання під вартою під час кримінального провадження : спільний наказ Міністерства внутрішніх справ України і Міністерства юстиції України від 26.03.2013 р. № 289/540/5 (п. 1. 6).
 9. Божьев В.П. Уголовно-правовые и процессуальные правоотношения /В.П. Божьев, Е.А. Фролов // Сов. государство и право. – 1974. – № 1. – С. 87–96.
 10. Уголовно-процесуальний кодекс Российской Федерации: Закон (принят ГД ФС РФ от 18.12.2001 г. № 174-ФЗ, действующая редакция от 07.05.2013 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.consultant.ru/popular/upkrf/>.

